

Генсірук С.А. Ліси України

Вид. третє, доопрацьоване і розширене. — Львів, 2002. — 492 с.

Монографія «Ліси України» присвячена багатоплановим аспектам проблеми лісу і лісового господарства України. В ній вперше розроблені й представлені теоретичні засади комплексного лісогосподарського районування як основи раціонального ведення лісового господарства України; досліджені закономірності лісовідновних процесів у букових, дубових і смерекових лісах Карпат, що є головним чинником розширеного відтворення гірських лісів; розроблена система лісогосподарських заходів, спрямованих на оптимізацію лісокористування, збереження природного відновлення головних лісоутворюючих порід і вирощування високопродуктивних біологічно стійких насаджень, яка є основою розширення ресурсно-екологічного потенціалу України; розроблені теоретичні підходи екологічної оптимізації агроландшафтів і формування єдиної екологічної системи природоохоронних територій як основи збереження біорізноманітності лісів та навколишнього природного середовища України; виявлені закономірності поширення лісів за природними зонами і зміни лісистості протягом останнього тисячоліття як основи ефективного відтворення лісів у наш час.

Ці важливі теоретичні розробки і встановлені автором закономірності розміщення та відновлення лісів є значним внеском у розвиток вітчизняної і світової лісівничої та екологічної науки.

Як відзначив у передмові до першого видання академік П.С. Погребняк, монографія С.А. Генсірука «Ліси України» — це фундаментальна наукова праця, написана на великому експериментальному матеріалі автора з використанням архівних, історичних і картографічних джерел. Це допомогло авторові правдиво висвітлити лісистість України з доісторичних часів, визначити основні закономірності розміщення лісів залежно від суспільно-економічних умов та обґрунтувати систему заходів, спрямованих на відновлення лісів нині. У монографії глибоко проаналізовані причини різкого зниження лісистості України за кілька століть, їх сучасний стан, роль у збереженні природного середовища, а також правдиво висвітлена проблема оптимізації лісокористування. Належне місце у монографії відведено системі лісогосподарських заходів у зональному аспекті, на лісотипологічній основі.

Дуже важливо, що проф. С.А. Генсірук багато уваги приділив середовищевітвірній і соціальній функціям лісів. Він наводить переконливі докази великого значення лісів у збереженні природного середовища, підтриманні природного стану біосфери і екологічної рівноваги на планеті.

Лісові формації як геологічно найдавніший і найпродуктивніший тип рослинності відігравали і відіграють пріоритетну екологічну роль в еволюції біосфери та підтриманні її упорядкованості. Ця роль особливо відчутна у

© С.М. СТОЙКО, Я.В. КОВАЛЬ, Г.П. КРИНИЦЬКИЙ, 2004

сучасний техногенний період, коли почав порушуватись киснево-вуглекислотний баланс Землі як планетарної соціоекосистеми, коли спостерігається глобальне потепління клімату, існує загроза збіднення біологічної різноманітності, продовжує катастрофічно зменшуватися площа лісових ландшафтів. Під впливом зростаючого антропогенного пресу на природне середовище та дестабілізації останнього зараз розвивається нова парадигма поліфункціонального значення лісових екосистем.

Розвиток лісової інфраструктури в Україні, як і в інших індустріальних державах, відбувався адекватно розвитку продуктивних сил та ускладненню виробничих процесів. На підставі палеопедологічних досліджень лісових ґрунтів встановлено, що протягом тривалого агрикультурного періоду, зокрема протягом останніх 3—4 ст., майже утричі скоротилася площа лісів, і нині лісистість становить лише 15,6 %. Більше половини площі лісового фонду України — це ліси штучного плантаційного походження із зниженою природною ценотичною структурою. Україна належить до найменш лісистих країн Європи. Істотні кількісні та якісні трансформації у структурі лісового біому в ряді районів призвели до екологічної дестабілізації природного середовища. Тому важливим екологічним і соціально-економічним завданням є збільшення лісистості, забезпечення сталого розвитку лісових екосистем, поліпшення їх середовищевірного та соціального значення. Саме в такому аспекті проф. С. А. Генсірук провів систематичний аналіз праць класиків лісівничої науки — Г. М. Висоцького, П. С. Погребняка, О. Л. Бельгарда, Д. В. Воробйова, Д. Д. Лавриненка, Б. Є. Логінова, С. С. Пятницького, П. С. Пастернака, М. М. Горшеніна, П. І. Молоткова, доповнив їх результатами власних досліджень та досліджень відомих практиків лісового господарства і підготував фундаментальну монографію «Ліси України».

Перше видання («Леса Украины», 1975 р., обсяг 19 друк. арк., наклад 2,5 тис. прим.) вийшло у світ в Москві з передмовою академіка П. С. Погребняка. Його високо оцінили науковці різних країн — академіки АН СРСР А. Б. Жуков та АН БРСР І. Д. Юркевич, проф. А. Яворський (Польща), лісівник В. Л. Пержина (Чехія).

На прохання вчених і працівників лісового господарства України в 1992 р. опубліковане друге видання («Ліси України», обсяг 27 друк. арк., відповідальні редактори академік П. С. Погребняк, проф. В. І. Чопик, яке також було високо оцінене науковою громадськістю. У 1996 р. за цю книгу та інші фундаментальні праці автор отримав премію ім. В. І. Вернадського, а в 2000 р. Міжнародною спілкою лісових дослідних організацій (ЮФРО) був нагороджений дипломом Лауреата та золотою медаллю.

Книга «Ліси України» сьогодні є бібліографічним раритетом. Тому на прохання вчених і працівників лісового господарства автор підготував третє перероблене і доповнене видання (2002 р.). Слід зазначити, що у праці С. А. Генсірука «Ліси України» низку розділів розширено. До першого розділу «Еволюція лісів і лісистості України» включено підрозділ «Ліси і лісове гос-

подарство України на сучасному етапі». У третьому розділі «Комплексне лісгосподарське районування території України» дана характеристика лісгосподарських областей та округів. Дещо розширено четвертий розділ «Типологічна характеристика лісів», доповнено облік лісового фонду України в шостому розділі, а також розділ десятий, присвячений екологічній ситуації в Україні. Завдяки цьому істотно поліпшилися зміст і загальна структура монографії, в якій з належною повнотою висвітлено актуальні питання еволюції лісів і лісистості України, проблеми розвитку лісівничої науки, теоретичні основи лісгосподарського районування, регіональні особливості лісового господарства і типології лісів, використання лісових ресурсів та їх відновлення, а також екологічна ситуація в Україні та шляхи її оздоровлення. Текст монографії вдало ілюстрований 4 оригінальними кольоровими картами автора, 19 картосхемами округів і областей, 19 таблицями, графіками, 49 ілюстраціями рідкісних лісових екосистем, що сприяє повнішому розкриттю суті поставлених проблем. Дуже вдало підібрані і розміщені за типологічним районуванням проф. Д.В. Воробйова 175 кольорових індикаторів типів лісу, що сприятиме правильному проведенню системи лісгосподарських заходів на лісотипологічній основі. Книгу завершує оригінальний розділ «Лікарські рослини, їх поширення і застосування», в якому автор на основі багаторічних досліджень висвітлює лікувальне значення більше 100 лікарських рослин і навіть рекомендації щодо їх використання народною медициною.

Рецензована монографія, крім великого науково-теоретичного і прикладного значення, є докладним навчальним посібником із лісознавства, лісівництва і регіонального природокористування для викладачів і студентів вищих учбових закладів лісівничого, географічного і екологічного профілів. Для ознайомлення закордонних спеціалістів з рецензованою монографією у кінці книги наведено розгорнутий реферат (35 с.) англійською мовою, коротке резюме російською, німецькою і англійською мовами.

Нове видання книги «Ліси України» є вагомим внеском у лісознавство та лісівництво, сприятиме веденню лісового господарства на екологічних засадах, його сталому розвитку, а також охороні лісів як загальнонаціонального багатства. Книга правдиво висвітлює багатопланову проблему лісу в Україні, має велике виховне і патріотичне значення для збереження рідної природи, справляє приємне наукове та естетичне враження.

*С.М. СТОЙКО,
Я.В. КОВАЛЬ, Г.П. КРИНИЦЬКИЙ*